

Підручник “Я досліджую світ” для 4 класу

Авторки: Ольга Волощенко,
Олександра Козак, Ганна Остапенко

Методична підтримка до підручника – на платформі svitdovkola.org

Ольга Волощенко

- старша викладачка кафедри педагогіки Львівського ОІППО,
- дійсний член Інституту професійного розвитку вчителів Світової координаційної виховно-освітньої ради Торонто–Львів,
- тренерка НУШ Всеукраїнського рівня,
- співавторка Держстандарту початкової освіти та Типової освітньої програми

Олександра Козак

- старша викладачка кафедри педагогіки Львівського ОІППО,
- тренерка НУШ Всеукраїнського рівня,
- співавторка Держстандарту початкової освіти та Типової освітньої програми

Ганна Остапенко

- співрозробниця та тренерка курсу “Наздоженемо: курс для подолання освітніх втрат у початковій школі”
- методистка проєкту “Вивчаю — не чекаю”
- засновниця альтернативної школи “Соняшник”

Назва теми

Мотиваційний блок:
діти дізнаються, що
саме вивчатимуть
протягом теми

**Блок очікуваних
результатів:**
активізуємо досвід
дітей і їхній пізна-
вальний інтерес

Тема 2 **МАШИНА ЧАСУ**

Вивчаючи цю тему, ти:

- ✦ прочитаєш уривки з науково-популярної книжки "Домівка для минулого" Романа Ключка;
- ✦ дізнаєшся, як далеко в минуле ми можемо зазирнути;
- ✦ довідаєшся, чому важливо знати й пам'ятати минуле своєї родини та народу загалом;
- ✦ з'ясуєш, які традиції українці прагнуть зберегти;
- ✦ дізнаєшся історію деяких продуктів харчування і дослідити їхні властивості;
- ✦ навчишся виготовляти мило власноруч.

la.org/4/2-38

Чи можна назвати музей машиною часу? Чому?
 Про що дізнаються відвідувачі музею, зображеного на малюнку?
 Сформулюй три факти про минуле нашої країни, які підтверджують експонати цього музею.
 Які правила поведінки в музеї ти знаєш? Що мстатися, якщо їх порушити?
 У яких музеях тобі хотілося б побувати? Чому?
 Спробуй вигадати власний музей чи галерею. Які експонати там будуть? Хто в ньому працюватиме?

Сюжетний малюнок
із теми

**Запитання за змістом
сюжетного малюнка:**
занурюємося в тему,
показуємо дітям, що
будемо вивчати

**Інтерактивний
електронний додаток**
на платформі
svitdovkola.org/4/2026

Щотижня – нова пригода

Завдання за змістом прочитаного

Фрагмент художнього твору: введення дитини в тематику тижня

ПРИГОДА ПЕРША

Як з'явилися музеї

(За твором Романа Клочка)

Ти, певно, знаєш, що музеї – це місце, де зберігають і вивчають пам'ятки природи й культури. Тут можна побачити багато цікавого: скелети вимерлих тварин, речі, якими користувалися люди в різні часи. Це й кам'яні знаряддя праці первісної людини, і козацька зброя, прикраси та одяг із минулих століть, і навіть іграшки.

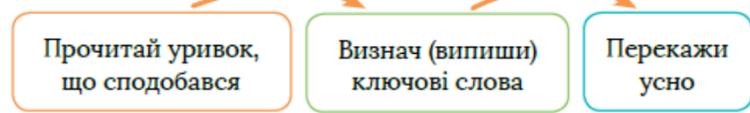
Як же з'явилися музеї? Починалося все зі збирання якихось гарних чи цікавих речей. Розкопуючи поселення первісних людей, археологи знаходять перші "колекції" – набори камінців, кісток тварин, черепашок.

У Давній Греції заможні люди збирали коштовні речі, рукописи, картини. Колекціонували також різних комах і рослини.

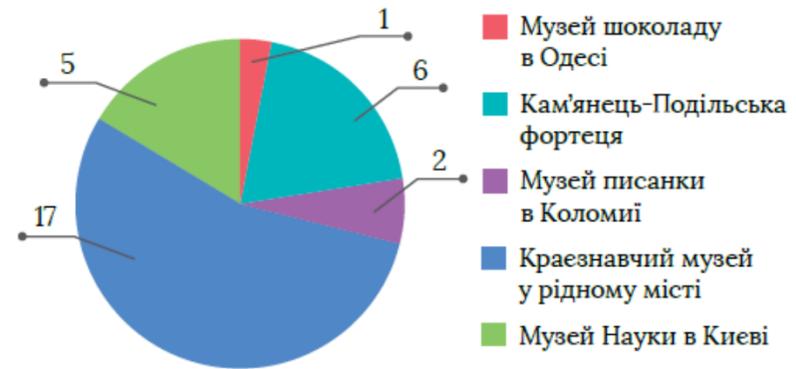
У Європі найбільші колекції зберігалися при церквах і монастирях, а також у палацах правителів. Пізніше їх почали виставляти для публіки, аби всі могли подивитися на видатні твори мистецтва чи старовинні речі. Так 200 років тому в Європі виникли музеї, схожі на сучасні.

В Україні все теж починалося з колекціонування. Старожитності збирали церкви та заможні люди, а от справжні музеї виникли в Миколаєві, Одесі, Феодосії, Керчі, Катеринославі (нині Дніпро) близько 100 років тому. Експонатами були переважно знахідки з розкопок. Адже саме тоді археологи почали досліджувати на півдні України кургани – високі земляні насипи над давніми похованнями. Поповнювалися музеї завдяки колекціям, що їх дарували заможні благодійники.

1. Яка інформація з оповідання справила на тебе найбільше враження? Перекажи її близько до тексту. Скористайся схемою-підказкою.

2. Кирило вирішив дізнатися, який музей найбільше хочуть відвідати його однокласники та однокласниці. За результатами опитування хлопчик побудував діаграму.

- Сформулюй два запитання за даними діаграми. Постав їх друзям і вислухай відповіді.

3. Розглянь піктограми, які можуть трапитися тобі в музеї. Що означає кожна з них?

Інтегровані освітні галузі, заcodedані в піктограмах

Інтерактивний електронний додаток на платформі svitdovkola.org/4/2026

Проблемне питання

Що робити, якщо заблукаєш у лісі?

1. Четвертокласники обговорювали, як слід поводитись, якщо заблукаєш у лісі. Прочитай міркування дітей. З якими твердженнями ти погоджуєшся? Чому?

Треба йти далі стежкою. Її протоптали люди, тож вона й виведе до людей.

Краще залишатися на місці й чекати, поки тебе хтось знайде.

Якщо голосно кричати, люди тебе почують.

Можна повернутися назад тією самою дорогою.

Якщо ти заблукав / заблукала у природі

- ✦ Зберігай спокій. У схвильованому стані важко зосередитися.
- ✦ Зупинися. Не роби жодного кроку, поки не вирішиш, як дістатися до місця, звідки починається знайомий шлях.
- ✦ Пригадай останню прикмету на знайомій частині шляху, якісь орієнтири: залізницю, річку, шосе.
- ✦ Якщо знайомих орієнтирів немає, залізть на високе дерево – погляд з висоти допомагає краще зорієнтуватися.
- ✦ Якщо поблизу є струмок, іди вниз за течією. Він виведе до річки, річка – до людей.

Тематичні завдання для роботи над проблемним питанням

Пам'ятки-підсумок після розв'язування тематичних завдань

Інтегровані освітні галузі, заcodedані в піктограмах

Оновлені актуальні завдання

Моделювання життєвих ситуацій для роботи над проблемним питанням

Інтерактивний електронний додаток на платформі svitdovkola.org/4/2026

2. Максима зацікавила велика зграя жаб біля озера. Коли він підійшов трохи ближче, то побачив, що вона не рухається. Тепер Максим розгледів, що це зовсім не жаби, а дещо дуже небезпечне. Що побачив хлопчик? Як він має діяти?

У разі виявлення вибухонебезпечних предметів:

- ✦ зберігай спокій,
- ✦ не підходь до них, не чіпай,
- ✦ відійди назад тим самим шляхом, уважно дивлячись під ноги,
- ✦ повідом про небезпеку за номером "101" або "102".

3. Прочитайте описи ситуацій та змодельуйте поведінку дітей у кожній з них.

- ✦ Марина запропонувала Іринці прогулятися в парку. Іринчиних батьків удома не було.

Перед тим, як кудись іти, обов'язково обговори це з батьками.

Ніколи не куштуй незнайомих рослин, грибів – вони можуть бути отруйними!

- ✦ Під час прогулянки Петро побачив на кущі привабливі незнайомі ягідки.

4. Які способи орієнтування на місцевості ти знаєш? Розкажи про них.

Структура підручника: рубрика "Готуємо проєкт"

Тема й мета проєкту

ГОТУЄМО ПРОЄКТ

Тема Презентуємо колекцію

Мета Довідатися, хто які захоплення має. Створити або впорядкувати колекцію.

Звернися до алгоритму на форзаці

Розкажіть про свої інтереси

У кого є давні монети?

Хтось іще збирає гудзики?

А хто захоплюється автівками?

Хто хоче збирати камінці?

Твоє завдання – створити колекцію, яка відобразить твої захоплення. Дізнайся, хто має ті самі інтереси, і поміркуй, які речі можуть розповісти про ваше спільне хобі. Визначте, які експонати кожен долучить до спільної колекції. Упорядкуйте їх та підготуйте презентацію колекції.

Колекція – упорядковане зібрання предметів, об'єднаних за певною ознакою.

Мотиваційний блок

Прояснення щодо змісту проєкту

Поради щодо виконання проєкту

Ідеї щодо виконання проєкту

Інтерактивний електронний додаток на платформі svitdovkola.org/4/2026

Просьте про допомогу. Питайте дозволу

Можна мені взяти до школи твої марки?

Ні, любий. Моя колекція надто цінна. Раптом щось загубиться? Але я залюбки покажу її твоїм друзям, коли вони завітають у гості.

Якщо ти хочеш узяти для колекції речі, які тобі не належать, обов'язково запитай дозволу в їх власників. А після презентації поверни ці предмети.

Ідеї, які допоможуть упорядкувати експонати

Структура підручника: рубрика “Досліджуємо разом”

Мотиваційний блок:
КОМІКС
для ознайомлення
з дослідженням

ДОСЛІДЖУЄМО РАЗОМ

Тільки уявіть: майже всі водні запаси Землі — це солоня вода!

Невже прісної води на планеті так мало?!

1 Так. Тому люди винайшли різні способи опріснення води. Наприклад, виморожування.

Збільшмо кількість прісної води на планеті!

Мерщій до холодильника!

Поради й пояснення
щодо виконання
досліду

Тема дослідження

ОПРИСНЕННЯ ВОДИ

Матеріали та обладнання

1 чайна ложка солі, $\frac{1}{2}$ літра питної води, пляшечки.

Хід досліду

1. Приготуй солоний розчин: додай сіль у воду й ретельно розмішай.
2. Налий у пляшечку 50–100 г розчину й постав у морозильну камеру.
3. Зроби припущення: що станеться з водою?
4. Почекай, поки розчин замерзне. Дістань пляшечку з холодильника й постав у тепле місце.
5. Коли лід частково розтане, злий рідину, що утворилася, та спробуй її на смак. Яка вона?
6. Зачекай, поки розтане решта льоду, і скуштуй ту воду, що утворилася. Яка вода солоніша на смак?

7. Сформулюй висновок.
8. Припусти, скільки разів треба повторити заморожування, щоб отримати цілком прісну воду. Перевір це припущення.

Опріснення води – видалення розчинених у ній солей, у результаті чого вона стає придатною для пиття, може використовуватися для господарських або технічних потреб.

Опріснювати воду виморожуванням люди додумалися, помітивши, що солоня вода замерзає повільніше, ніж прісна.

Коли температура води опускається нижче 0°C, спершу утворюються кристали прісного льоду, а сіль виштовхується в іще рідкий розчин. А під час нагрівання замерзлий розсіл переходить у рідкий стан раніше, ніж починають танути кристали прісного льоду, і його можна злити. За подальшого танення утворюється прісна вода.

Інтерактивний
електронний додаток
на платформі
svitdovkola.org/4/2026

Хід досліду

Завдання за змістом
теми для підсумкового
уроку

Підсумуй вивчене

- 30 листопада, у Всесвітній день домашніх тварин, тато вирішив купити Христині цуценя. Але дівчинка переконала його, що краще забрати собаку з муніципального притулку. Як ти ставишся до такого рішення? Чому?
- Дорогою до притулку Христина вирішила підкріпитися бананом. У яких органах травної системи він побуває? Продовж ланцюжок усно.

Ротова порожнина – глотка – стравохід – ...

- Христина вирішила взяти собаку породи кокер-спанієль на ім'я Чапа. Вік Чапи – 1 рік, вага – 12 кг. Добова норма їжі для неї – 1 кг. М'ясо складає $\frac{1}{2}$ всього раціону. Молочних продуктів вона має споживати на 120 г менше, ніж м'яса. Решта – овочі. Скільки овочів має з'їдати Чапа протягом доби?

- Христина прочитала рекомендації ветеринара, що допоможуть зберегти здоров'я домашніх улюбленців.

- ☀ Годувати тварину збалансовано.
- ☀ Стежити за її вагою.
- ☀ Регулярно чистити її годівничку.
- ☀ Забезпечити своєму улюбленцю активне життя.

А які поради ти можеш дати Христині для підтримання її власного здоров'я? Розкажи.

- Повертаючись додому після пробіжки із собакою, Христина відчула, що її серце стукає часто й сильно. Виміряла пульс – 98 ударів за хвилину. Чому в дівчинки було таке сильне серцебиття? Продовж речення.

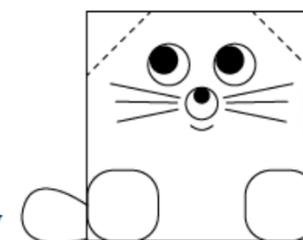
Під час активної діяльності органам тіла потрібно більше кисню, тому...

- Христинина улюблениця Чапа любить гуляти в парку. Особливо радіє вона, коли туди приводять таксу Джекі. Про що можуть "розмовляти" собаки? Розіграй з однокласником чи однокласницею діалог між ними.

- Улюблене заняття Чапи – бавитися м'якими іграшками. Пошир для тваринки (своєї або когось із друзів) забавку за інструкцією.

Підготуй: легку тканину, трикотаж (згодиться стара шкарпетка), синтепон.

- ☀ Намалюй котика на папері. Виріж викрійку по контуру.

- ☀ Шпильками сколи викрійку з двома шарами тканини, складеної виворотним боком зовні, обведи по контуру.

- ☀ Додай припуски на шви та виріж деталі.

- ☀ Зший деталі по контуру швом "назад голку", залишивши отвір для наповнення.

- ☀ Виверни заготовку й наповни іграшку синтепоном.

- ☀ Заший отвір.

- ☀ Оздоб іграшку. Зроби хвостик і лапки та приший їх до тулуба.

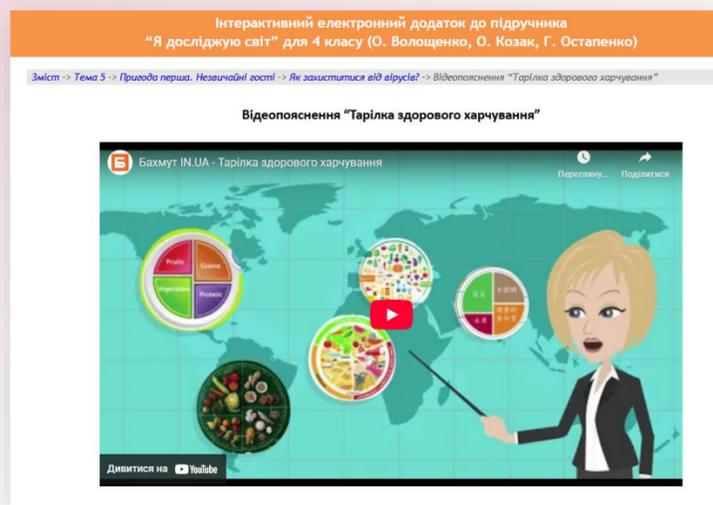
Завдання за змістом
теми для підсумкового
уроку

Поробка для
підсумкового уроку

Електронні матеріали

Відеопояснення

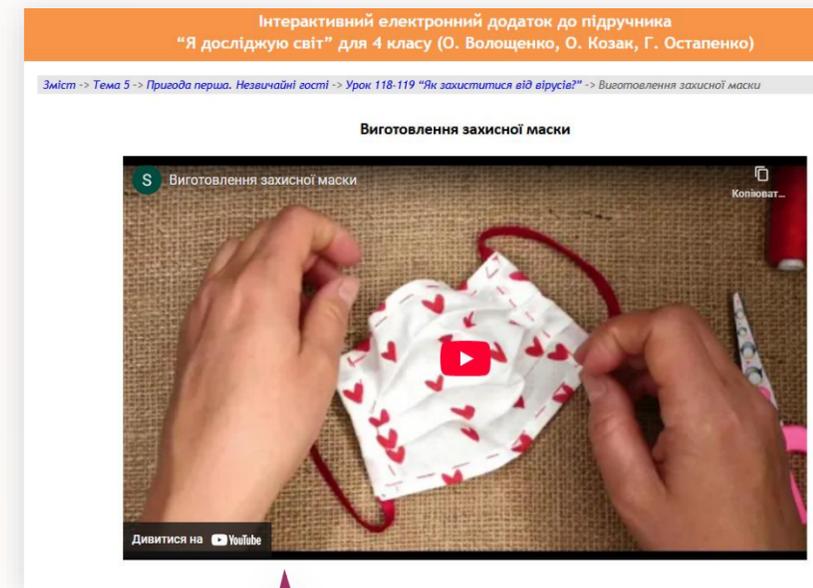

Інтерактивний електронний додаток до підручника "Я досліджую світ" для 4 класу (О. Волощенко, О. Козак, Г. Остапенко)

> Пригода перша. Незвичайні гості -> Як захиститися від вірусів?

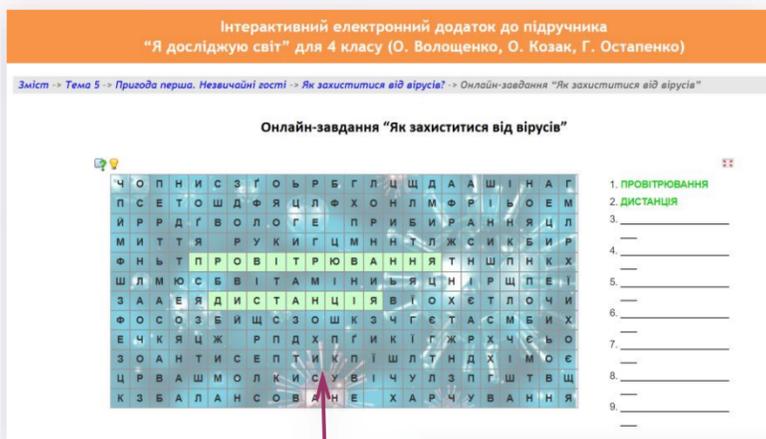
Як захиститися від вірусів?

- Онлайн-завдання "Як захиститися від вірусів"
- Відеопояснення "Тарілка здорового харчування"
- Виготовлення захисної маски

Відеоінструкція

Інтерактивний електронний додаток на платформі svitdovkola.org/4/2026

Онлайн-завдання

Як захиститися від вірусів?

- Четвертокласники запросили до класу шкільну медсестру. Ось які поради вона дала дітям.
 - ✧ Частіше мийте руки з милом або використовуйте спиртовий антисептик. Особливо після контакту з поручнями, дверними ручками, предметами загального користування.
 - ✧ Одягайтеся і змувайте відповідно до погоди.
 - ✧ Віруси накопичуються в замкненому приміщенні. Частіше провітрюйте, робіть вологе прибирання.
 - ✧ Тримайтеся відстані не менше 1 м від тих, хто хчає або кашляє.
 - ✧ Харчуйтеся збалансовано, вживайте побільше вітамінів, вчасно лягайте спати.
- Послухавши медсестру, Антон вирішив частіше мити руки з милом, а також користуватися антисептиком. Хлопчик прийшов до аптеки, щоб придбати засіб. Яка покупка буде найвигіднішою? Чому?

	30 мл		100 мл		500 мл
	30 грн		60 грн		250 грн
- Оленка розповіла, що її сусідка Ніна Петрівна захворіла на коронавірус. Дівчинка вирішила їй допомогти і взялася придбати необхідні продукти. Покупки вона склала біля дверей квартири і подзвонила у дзвінок. Тато похвалив донечку, сказавши, що вона все зробила правильно. Чому?
 - ✧ Василь вирішив доповнити свій раціон вітамінізованими продуктами. Довідайся, які продукти з додатковим умістом вітамінів продають у магазинах поблизу твого дому.
 - ✧ Віталія пошила багаторазову маску. Виготов такий захисний засіб і ти, скориставшись фото- або відеоінструкцією: svitdovkola.org/4/porobka11

Яких із цих порад ти дотримуєшся? Розкажи.

Пам'ятай! На відкритому повітрі, якщо поряд немає людей, маска не потрібна. Її варто носити у приміщенні та змінювати, щойно вона стане вологою.

Проблемне питання

Де у Всесвіті зосереджена матерія?

1. Петро довідався, що майже вся матерія у Всесвіті зосереджена в галактиках. Чи знаєш ти, що таке галактика? Як називають галактику, у якій ми живемо?

Галактика – це зв'язана силами тяжіння система із зірок, міжзоряного пилу, газу та темної матерії.

2. Галактика, до якої належить наша планета, якщо дивитися на неї з Землі, нагадує білу смугу. Давні греки називали її Молочним Кільцем, римляни – Молочною Дорогою, а українці – Чумацьким Шляхом. Як ти гадаєш, чому? Перевір свої гіпотези, скориставшись доступними джерелами.

3. Зобрази, як ти уявляєш нашу галактику, використавши матеріали за власним вибором: пастель, фольгу, блискітки, підфарбовану гуашшю сіль тощо.

4. Давні українські підприємці – чумаки – їздили до Криму по сіль, орієнтуючись уночі на світлу смугу в небі – Чумацький Шлях. Дорогою вони часто співали. Прочитай уривок із чумацької пісні “Ой у полі край дороги”.

Ой у полі край дороги
Пшениченька яра.
Там молода дівчинонька
Пшениченьку жала.

Гей із-за гори, із-за кручі
Скриплять вози, йдучи,
Вози скриплять, ярма риплять,
Воли ремігають.
Попереду мій миленький
В сопілочку грає.

Сопілочка з барвіночка,
Калинове денце.
– Вийди ж, мила, чорнобрива,
Потіш мое серце!

5. Випиши з тексту пісні два сполучення прикметників з іменниками і заповни в зошиті таблицю за зразком.

Сполучення	Питання до прикметника	Рід	Число	Відмінок
молода дівчинонька	яка?	жін.	одн.	Н. в.

6. За підрахунками істориків, чумаки щороку привозили не менше 60 000 возів солі з Криму та Бахмуту. Обчисли, скільки це тонн, якщо один віз уміщував 50 пудів, а 1 пуд – це приблизно 16 кг.

Довідайся, чому сіль іще 500 років тому була таким цінним продуктом для українців.

Матеріал для роботи над проблемним питанням – приклад використання пристроїв

Пошукова робота за проблемним питанням

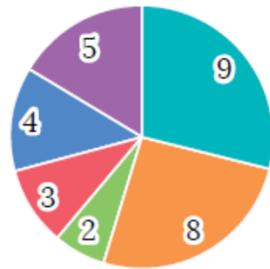

Діаграма: візуалізація та аналізування інформації

Що дарує радість?

- Діти вирішили відзначити закінчення початкової школи Днем радості. Юля провела в класі опитування, аби з'ясувати, що дарує радість дітям. Результати дівчинка подала у вигляді діаграми. Сформулюй за її даними два запитання, постав їх своїм однокласникам та однокласницям і вислухай їхні відповіді.

- Час, проведений із рідними та друзями
- Комп'ютерні ігри
- Приготування їжі
- Читання книжок
- Спорт
- Інше

Розкажи, що дарує тобі радість, довідайся, коли радіють твої друзі з класу, і побудуй відповідну діаграму.

- Валентин розповів, що він почувається щасливим, коли майструє, та із задоволенням провів майстер-клас із виготовлення котика-танцюриста. Зроби такого й ти.

Матеріали: паперовий стаканчик, 3 коктейльні трубочки, скотч, ножиці, олівці або фломастери, картон.

Технологічна картка

- Максим розповів, що він дуже радіє, коли разом із рідними чи друзями вибирається на природу. Але зауважив, що навесні в лісі можна підхопити кліщів, які переносять небезпечні для людей хвороби, тому варто подбати про особисту безпеку.

Як захиститися від кліщів?

- ☀ Обирай світлий одяг, на якому краще видно комах і який закриває всі ділянки тіла.
- ☀ З дозволу дорослих оброби своє вбрання засобом для відлякування комах.
- ☀ Після прогулянки обов'язково випери весь одяг та оглянь своє тіло: перевір, чи не вп'явся десь кліщ.

Що робити, якщо вкусив кліщ?

- ☀ Не панікуй і обов'язково повідом дорослих.

- ☀ Якщо кліщ іще не присмоктався, обережно зніми його і ліквідууй.
- ☀ Якщо комаха вп'ялася в тіло, звернися до лікаря – він видалить кліща швидко і безболісно.

- Катя описала друзям гру, яка завжди покращує їй настрій. Прочитай опис і пограй разом зі своїм сусідом / сусідкою по парті.

Нехай кожен приготує невеличкий сюрприз для іншого, заховає його десь на подвір'ї або в парку та намалює мапу з умовним позначенням місця схованки. Обміняйтеся мапами і вирушайте на пошуки скарбів!

Пам'ятки як підсумок розв'язування завдань

Піктограми позначають інтегровані освітні галузі

Діалоги ровесників для розмірковування та продовження розмови у класі

Завдання на розвиток критичного мислення

Інтегровані освітні галузі, заcodedані в піктограмах

Чим небезпечні комахи для людини?

- Орест розказав у класі, що мухи можуть переносити численні хвороби. Діти стали розповідати, як захищаються від цих комах у їхніх родин, і виявили 5 різних способів. А скільки відомо тобі? Назви їх.
- Влад та Оля розмірковували про користь і шкоду від комах. Продовж їхній діалог.

Муха шкідлива, бо розносить хвороби.

Муха корисна, бо знищує рештки зогнилих рослин.

Метелик гарний, ...

✧ Чи можна однозначно стверджувати, що якась комаха корисна або шкідлива? Чому?

- Роксолана прочитала в інтернеті новину: "Учені з'ясували, що таргани корисні для здоров'я людини, бо знищують цвіль у помешканні". Як дівчинка може перевірити цю інформацію? Чи маємо ми вірити всьому, що прочитали в інтернеті?

- Вікторія згадала, що попелиці цього літа зіпсували на городі її дідуся $\frac{2}{3}$ усієї капусти. Тож її зібрали лише 10 кг. Який урожай могла б отримати родина, якби вчасно вдалася до захисних заходів?

- Матвій вирішив, що турун – шкідник, і став топтати цих жуків на подвір'ї. Старший брат, побачивши це, вигукнув: "Негіднику, ти нищиш корисних комах!" – і сильно штовхнув хлопчика. Що при цьому міг відчувати Матвій? Поміркуй, чи були порушені його права. Як ти оцінюєш дії кожного з братів?

Твої права

Згідно з Конвенцією про права дитини

<p>На життя</p>	<p>На захист від насильства</p>	<p>На достатнє харчування і чисту воду</p>
<p>На відпочинок і дозвілля</p>	<p>На освіту</p>	<p>На охорону здоров'я</p>
<p>На особливе піклування і допомогу</p>	<p>На свободу думки, совісті та релігії</p>	

Подання інформації текстом і картинками

Інфографіка: наочно, змістовно й зрозуміло

Як влаштований ліс?

1. Роз розмірковувала над тим, що таке ліс. А як на це запитання відповів би / відповіла б ти?
2. Карина довідалася, що ліс має ярусну структуру. Розглянь зображення і розкажи, які яруси утворюють ліс. Наведи власні приклади представників рослинного й тваринного світу кожного ярусу.

КРОНИ І СТОВБУРИ ДЕРЕВ

Підлісок

ТРАВ'ЯНИЙ ЯРУС

ПРИЗЕМНИЙ ЯРУС

3. Побудуй ланцюг живлення, однією з ланок якого є їжак.

ДО ЗМІСТУ

4. Досліди рослини лісу (на вибір). Результати дослідження подай у таблиці за зразком.

Рослина, яку я досліджую	Дуб
Дерево, кущ чи трав'яниста рослина?	Дерево
Як довго живе?	До 1500 років
Як її використовують люди?	Виготовляють міцні меблі

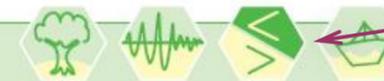
5. Марта зацікавилася лісовими тваринами і вирішила дізнатися про них більше. Для цього вона:
 - ☀ прочитала статтю в енциклопедії;
 - ☀ знайшла інформацію в інтернеті;
 - ☀ прочитала тематичний журнал.

- Проведи і ти таку пошукову роботу. Оформи її результати і презентуй у класі.
6. Ігор довідався, що з 1 кг деревини можна одержати 250 г паперу. Дізнайся, скільки деревини знадобилося, щоб виготовити цей підручник.
7. Поміркуй, чому кажуть, що дбайливе ставлення до книжок зберігає ліси. Чи є в тебе книжки, які потребують ремонту? "Полікуй" їх.

Дослідження та подання інформації в таблицях

Піктограми позначають інтегровані освітні галузі

Життєві ситуації для моделювання, розмірковування й пошуку варіантів розв'язування

Як розв'язувати конфлікти?

1. Пригадай, який конфлікт виник між персонажами повісті Лариси Ніцой. Такі ситуації нерідко трапляються в нашому житті. Важливо навчитися їх розв'язувати. Прочитай, як могли б продовжити розмову діти. Які з відповідей тільки загострять конфлікт, а які допоможуть його розв'язати? Поясни свій вибір.

Люба

- А** Дай мені списати задачу, а я щось зроблю замість тебе.
- Б** Ти ніколи не ділишся! Не потрібен мені такий друг!
- В** Я не знав, як її розв'язати....

А Я можу допомогти розібратися, і ти сам зумієш її розв'язати.

Б Я так довго над нею марудився, а ти хочеш просто списати – це нечесно.

В Я нікому не даю списувати – і крапка.

Олег

А Олежко, тобі що, шкода?

Б Любо, ти або ледащо, або недотепа. Я цю задачку за 5 хвилин розв'язала!

В Може, спробуємо разом розібратися?

А як ти найчастіше відповідаєш у подібних ситуаціях? Чому?

Розв'язування конфлікту – це пошук рішення, яке влаштує всіх його учасників.

Пояснення нових слів: коротке та ємне

2. Вася зауважила, що під час конфлікту люди нерідко ніби змінюють своє обличчя. Розглянь три моделі поведінки в конфліктній ситуації й визнач, які дії сприяють її розв'язанню, а які лише загострюють.

Мишка	Монстр	Людина
Поступаюся і вдаю, що все добре, хоч насправді це не так	Кричу	Вислуховую
Нію	Погрожую	Домовляюся
Усім своїм виглядом демонструю образ	Трощу речі	Говорю, що я відчуваю
Ховаюся	Штовхаюся, б'юся	Звертаюся по допомогу до дорослих

3. Уявіть, що двом друзям закортіло поласувати останнім у шкільному буфеті тістечком і вони не можуть визначити, кому воно дістанеться. Розіграйте кілька варіантів розвитку подій залежно від ролей учасників / учасниць конфлікту: 1) мишка – людина; 2) монстр – мишка; 3) людина – людина. Порівняйте результати і власні емоції як учасників у кожному випадку.

4. Поміркуй, як слід діяти під час конфлікту, і склади пам'ятку для друзів та подруг.

Подання інформації у вигляді таблиці

Моделювання ситуації як підсумок вивченого

Е-додаток на платформі svitdovkola.org/4/2026: доповнення сюжетного малюнка

Поради щодо роботи з дітьми за темою: методичний супровід на сайті svitdovkola.org

Методичний коментар

Тема 4. Факти і таємниці

Методичний коментар до сюжетної картини "У поліклініці"

Що таке поліклініка?

Поліклініка — медична установа, що здійснює позалікарняне лікувально-профілактичне обслуговування населення. У поліклініці люди можуть звернутися до лікаря, фахівця в певному напрямі медичних знань, який надасть кваліфіковану медичну допомогу, використовуючи сучасне оснащення й устаткування.

Поліклініка від інших медичних установ відрізняється тим, що в ній працюють лікарі різних спеціальностей: терапевт, хірург, травматолог, окуліст, стоматолог, рентгенолог тощо.

Слово "поліклініка" — складне. Його перша частина "полі" означає "багато" й показує багатопрофільність закладу. Це не єдине складне слово, яке містить частину "полі". Запропонуйте дітям пригадати такі слова — *полівітамін* (у таблетці кілька вітамінів), *політехнічний інститут* (заклад, де навчають багатьох технічних спеціальностей), *полілог* (розмову ведуть кілька мовців) тощо.

А тепер запропонуйте дітям розвинути сюжетну картину.

- Куди потрапили люди? Звідки ви про це дізналися?
- Це поліклініка для дітей чи дорослих? Чому ви так вирішили?
- Чому зручно, коли в одній будівлі зібрано багато різних лікарів?
- У великому місті має бути одна чи кілька поліклінік? Чому?

Методичний коментар до теми

Тема 4. Факти і таємниці

Методичний коментар до теми "Факти і таємниці"

Ця тема продовжує ознайомлювати дітей з організмом людини. Починає тему сюжетна картина "У поліклініці", яка допомагає ознайомити дітей з лікарями різних спеціальностей.

Мозок — центр керування

Складники нервової системи

Ми захоплюємося величезними можливостями суперкомп'ютерів, але ж найпотужніший у світі комп'ютер розташований у нашій голові — це наш мозок. Людство досліджує мозок вже не одне століття, але й досі саме цей орган залишається найзагадковішим. За весь час дослідження вчені лише частково наблизилися до розгадки його незбагнених можливостей.

Пригадайте з дітьми, які органи людини ми вивчали протягом минулої теми "Чарівні перетворення". Ми говорили про те, навіщо нам кожний орган, як зберегти його здоровим і як його робота впливає на життєдіяльність усього організму людини. Але ж жоден орган людини не працює самостійно: усіма органами людини керує **нервова система**.

Саме нервова система регулює діяльність усіх систем організму та забезпечує реакцію організму на всі зміни. Саме нервова система відповідальна за злагоджену роботу всіх органів людини і функціонування організму як єдиного цілого.

Складається нервова система з **головного мозку, спинного мозку та нервів, нервових вузлів**. Головний мозок людини захищають від ушкоджень кістки черепа. Спинний мозок

Вивчаючи цю тему, ти:

- ✳️ продовжиш захопливу подорож організмом людини разом із Максом і Моллі;
- ✳️ дізнаєшся більше про опорно-рухову й нервову системи людини, будову ока та шкіри;
- ✳️ довідаєшся про принцип роботи лавової лампи та змайструєш її власноруч;
- ✳️ виготовиш із друзями прикраси й оздобиш свій клас напередодні різдвяно-новорічних свят.

- ✳️ Розглянь малюнок. У кого з відвідувачів поліклініки щось болить, а хто супроводжує недужого? Хто працює тут?
- ✳️ Якими словами можна підбадьорити тих, хто хвилюється через візит до лікаря?
- ✳️ Згадайте з друзями, як ви відвідували лікарів, та інсценізуйте розмови в кабінетах окуліста, стоматолога, травматолога, рентгенолога.
- ✳️ Як лікар дізнається, чим хворіє пацієнт і як йому можна допомогти? Яке обладнання в цьому допоможе?
- ✳️ Чи варто щось приховувати від лікарів? Чому?

Робота з дітьми за сюжетним малюнком: методичний супровід на сайті svitdovkola.org

Фрагмент художнього твору: введення в тематику тижня

Віртуальна екскурсія: е-додаток на платформі svitdovkola.org/4/2026

ПРИГОДА ДРУГА

“Смачні” музеї

(За твором Романа Клочка)

Чи знаєш ти, як з'явилися на твоєму столі картопля, хліб, цукор? Кожен із цих продуктів має свою історію, і пам'ять про неї теж зберігають у музеях.

Ще п'ять століть тому про картоплю не знав ніхто, крім індіанців, а тепер її залюбки споживають у різних кутках світу. “Картопляні” музеї є в Австрії, Бельгії, Канаді, Данії, Франції, Німеччині, Італії та США. У Музеї картоплі у Блекфуті (США) зберігаються величезна колекція товчаків, різноманітна техніка для вирощування і збирання картоплі. Окраса експозиції – здоровезний картопляний чипс, який потрапив до Книги рекордів Гіннеса. Також у музеї є лабораторія, де можна провести експерименти з картоплею, сувенірна крамничка і кав'ярня (у меню – зиво у формі картопліни та кекс із пюре).

Берліні є музей, присвячений історії цукру. Виготовлення цукру з цукрової тростини почали в Індії 2300 років тому, а про можливість отримання цукру з цукрового буряка дізналися лише через 2000 років. У музеї є і млини для розмелювання цукрової тростини, і лабораторія цукру, і навіть гравюра, на якій показано, як чотири століття тому робили консервації з використанням цукру. І цукор у музеї теж є – білий, коричневий, сипкий, і навіть мініатюрна цукрова копія Бранденбургських воріт, що в Берліні. Солодке місце, що й казати!

1. Четвертокласників зацікавила тема “смачних” музеїв, і вони почали пригадувати, у яких містах України вшановують смаколики. Наведи власні приклади.

В Одесі є Музей шоколаду.

У Полтаві є пам'ятник галушці.

А в місті Коростень, що на Житомирщині, вшанували дерун!

2. Наталя пригадала, як разом із двома братами відвідала Музей шоколаду, що на вулиці Дерibasівській в Одесі. Там можна побачити не тільки мініатюрні скульптури, а й унікальні картини з шоколаду. Квиток до музею коштував 250 грн, а обід на трьох у кафе – 665 грн. Скільки гривень із сімейного бюджету витратили діти?

Слово “бюджет” прийшло до нас із французької мови. У давнину так називали шкіряні мішечки, які правили лісники. Вони називають поряток, який ходить до бюджету, і які ми витрачаємо.

Онлайн-завдання “Бюджет: доходи і витрати”

У вівторок заплавила крак, і Дана заплатила 400 грн за ремонт.

Дана збрала одяг, який вона більше не носить, і розмістила в Інтернеті оголошення про його продаж. Розкупили майже все!

Доходи

Витрати

У вільний час Дана створила листівки на замовлення. Ціна однієї – 200 грн. Цього місяця діточка зробила аж 20 листівок.

3. Брат Наталі захотів, щоб цього місяця прибутки були непередбачувані. Що, на твою думку, може бути непередбачуваним, а без чого можуть бути витрати можуть бути непередбачуваними?

Тематичні завдання за змістом прочитаного

Онлайн-завдання: е-додаток на платформі svitdovkola.org/4/2026

Тематичний комікс

Професор Фейковський vs 4-А. Раунд 2

1. Діти тепер не слухають дорослих. Зате інтернету довіряють на всі сто. От я їм влаштую... Нехай усі похворіють!

2. Мамо, Мудрагелик каже, що сьогодні, 15 жовтня, — Усесвітній день НЕМИТТЯ рук!
Невже?!

3. Не забудьте помити руки!
У День НЕМИТТЯ? Та нізачо!

4. У тебе руки досі сухі. Гаррад уже, намочу... Але не митиму.
Діти, у нас сьогодні гість — тато Агнешки, лікар-інфекціоніст. Він розповість, чому важливо мити руки, і проведе майстер-клас.

5. 1. Намочу 2. Намочу 3. Рий 20с. 4. Стираю 5. Віджми серветку 6. Зерей руки гаррагелік Віджм руки!

6. Люба, ви із Мудрагеликом щось наплутали. Сьогодні — День МИТТЯ рук! Тож мерщій у ванну.
У нас нове мило у формі ананаса!

62 Тема 2 • МАШИНА ЧАСУ svitdovkola.org/4/2-63 63

Запитання-розмірковування за змістом коміксу

Інтерактивна версія коміксу: методичний супровід на сайті svitdovkola.org

Запитання до бесіди за коміксом

Електронний додаток до підручника "Я досліджую світ". 4 клас (О. Волощенко, О. Козак, Г. Остапенко)

Тема 2
Машина часу

Професор Фейковський vs 4-А. Раунд 2
Комікс про важливість перевірки інформації

◆ Запитання для обговорення

◆ Розкажи історію за малюнками ◆ Що говорять персонажі коміксу

Мамо, Мудрагелик каже, що сьогодні, 15 жовтня, — Усесвітній день НЕМИТТЯ рук!
Невже?!

Люба, ви із Мудрагеликом щось наплутали. Сьогодні — День МИТТЯ рук! Тож мерщій у ванну.
У нас нове мило у формі ананаса!

Запитання за змістом коміксу — на сайті svitdovkola.org

© Видавництво "Світлиця", 2021

Електронний додаток до підручника "Я досліджую світ". 4 клас (О. Волощенко, О. Козак, Г. Остапенко)

ЗАВДАННЯ ТА ЗАПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ

- Чи всій інформації з інтернету варто довіряти? Чому?
- Якій інформації ти більше довіряєш — в енциклопедії чи на сайтах? Чому?
- Як ти визначаєш, чи варте довіри джерело інформації? Які сайти варті довіри? Як ти їх визначаєш?
- Чому декому з дітей не подобається мити руки? Поясни, у чому користь від такої процедури.
- Наведи кілька ідей, як заохотити дітей мити руки.
- Інсценізуйте можливу розмову лікаря з учнями та ученицями, до яких він завітав на урок.
- Коли і як ти миєш руки? Чи хтось тебе при цьому контролює?
- Дізнайся, коли відзначають Всесвітній день миття рук. Навіщо започаткували такий день?
- Що ти відповів би на запитання малюка: "Мити руки необхідно тільки у Всесвітній день миття рук?"
- Які ще заходи допомагають захиститися від хвороб?
- Де можна отримати достовірну інформацію про це?

НАЗАД

© Видавництво "Світлиця", 2021

Проблемне питання

Звідки береться електрика?

- Діти розмірковували, звідки в їхніх оселях береться електрика. Як ти вважаєш, хто з них має рацію? Чому?

Марічка

Енергію виробляють електростанції.

Вона надходить по лініях електропередачі.

Влад

Її дає нам природа.

Таня

- Лесин дядько Микита розповів, що його оселя освітлюється завдяки енергії вітру. Розкажи за малюнком, як це відбувається.

- Які ще джерела енергії ти знаєш? Пригадай, які з них називають відновлюваними (поновними), а які – невідновлюваними (непоновними). Наведи приклади таких джерел енергії.

Інфографіка для активізації досвіду дітей, вивчення нового й систематизації знань

Поглиблення знань: запитання для обговорення інфографіки

Проблемне питання

Стисла інформація

Дослід-пояснення для введення в тему й наочного пояснення нової інформації

Картинки й схематичні малюнки для простішого засвоєння нових знань

Чому печінку називають фільтром організму?

- Дідусь запропонував Сашкові виготовити найпростіший фільтр для води. "А для чого фільтрувати воду? Вона ж прозора, отже, чиста!" – здивувався онук. Яку відповідь ти б дав / дала хлопчику?

Необроблена вода часто буває небезпечною для людини: у ній багато нерозчинних частинок, мікроорганізмів та токсичних речовин.

- Виготовте за інструкцією простий ефективний пристрій для очищення води та відфільтруйте склянку води.

Підготуйте: скляну банку (1 л), пластикову пляшку (2 л), марлю або широкий бинт, вату, 50 таблеток активованого вугілля.

Виготовлення фільтра

- Відріжте в пластиковій пляшці дно й вставте її в горлечко банки шийкою донизу.
- Відріжте шматок марлі (бинта), загорніть у неї вату й вкладіть у перевернуту пляшку.
- Подрібніть таблетки активованого вугілля і загорніть у вату.
- Вкладіть їх у пляшку, притискаючи до попереднього шару.
- Зробіть ще один фільтр із марлі й вати та вкладіть у пляшку.

Пізнавальне відео в е-додатку на платформі svitdovkola.org, що мотивує дітей до дослідження

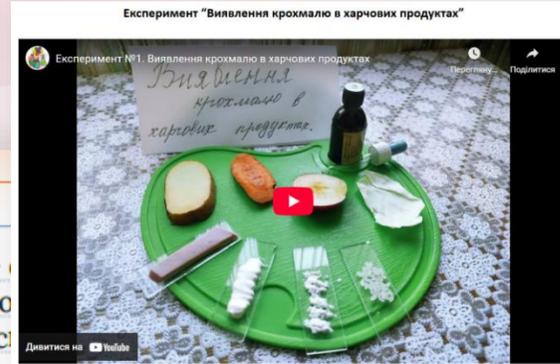
Чому європейці відмовлялись їсти картоплю

Дослідження: вивчення процесу виділення крохмалю з картоплі

Використання результатів дослідження

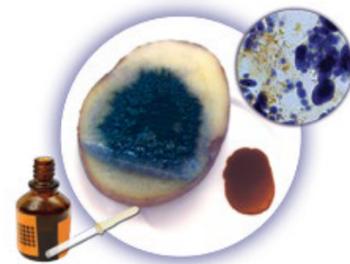
Селекціонер – вдосконалює соробиць їх корис!

1. Андрій дізнався, що з картоплі отримують крохмаль – порошок, який використовують у харчовій, текстильній, паперовій, фармацевтичній промисловості. Переконайся, що картопля містить крохмаль, провівши дослід.

Підготуй: картоплину, розчин йоду, піпетку.

1. Обережно розріж картоплину навпіл.
2. На зріз нанеси піпеткою 1-2 краплини йоду. Що відбулося?

Довідайся, чи використовують крохмаль у твоїй родині.

5. Наталя з'ясувала, що крохмаль додають як загущувач у кисіль, кетчуп, соуси. Але недоброчесні виробники використовують цей порошок там, де його не має бути.

Переконайся, що споживаєш якісні йогурт, сметану, сир, мед. Для цього візьми трохи продукту й крапни на нього 1-2 краплини йоду. Якщо продукт набув синьо-фіолетового забарвлення, як у досліді з картоплею, це означає, що він містить крохмаль. Розкажи в класі про результати свого дослідження.

Відеоінструкція

1. Як ставляться м'язи до своєї роботи? Підтвердь свою думку словами з тексту.
2. Чим захищений спинний мозок? А головний?
3. Досліди свої руки, ноги, плечі, живіт. У яких місцях добре помітні м'язи? Яку роботу вони виконують? Пошукай також кістки та місця, де вони з'єднуються, – суглоби.
4. Знайди серед тверджень про опорно-рухову систему хибне. За потреби звернися до надійних джерел по додаткову інформацію.

Опорно-рухова система:

- ✳ утворює каркас і надає форму тілу;
- ✳ захищає внутрішні органи;
- ✳ відповідає за виведення з організму надлишку води, а також солей та отруйних речовин;
- ✳ дає можливість пересуватися у просторі;
- ✳ складається з кісток, суглобів і м'язів.

5. Розглянь роботи дітей, які моделювали опорно-рухову систему організму. Яка модель найточніша? Чому? Виклади й ти скелет людини з ватяних паличок.

Дослідницькі завдання, які спонукають до пізнання й розмірковування

Інформація-підсумок

Саморобка для закріплення вивченого

► Календарно-тематичне планування уроків

► Робочий зошит

► Інтернет-підтримка на платформі svitdovkola.org

- конспекти уроків
- методичні матеріали
- навчальні презентації
- інтерактивні завдання
- матеріали для роздрукування
- та багато іншого

Методична підтримка до підручника – на платформі svitdovkola.org

Вдалого вам
вибору!

